

Madártani adatok a Déli-Bakonyból, valamint a Bakonyaljáról

DR. KEVE ANDRÁS

Tanulmányomnak az „adatok” címet adtam, mivel a jelzett területet korántsem járhattam be olyan rendszerességgel, mint a kutatásaim elsődleges feladatát képező Balaton-környéket. Ott céлом volt pontosabban megállapítani a madárvilág szezonális változásait, annak mennyiségi eltolódásait, és ezek szerepét tisztázni a Balaton élővilágában. A Déli-Bakonyra csak később kerülhetett sor, rendszeres bejárásról pedig alig beszélhetek. Az évek folyamán elég szép számmal gyűltek így is össze az adatok, melyeket eredetileg a Bakonyi Természettudományi Múzeum kutatóinak akartam átadni közlésre, mivel azonban a személyi változások miatt erre nem kerülhetett sor, magam közlöm őket.

A vizsgált terület határait a következő helységekkel húztam meg: Zalahaláp – Sáska – Ujdörög – Sümeg – Csabrendek (Zalagyömrő, Gógánfa, Dabronc, Hetyefő, Zalaerdőd, Ukk) – Gyepükaján – Nemeshany – Devecser (Somló-hegy) – Ajka – Városlód – Herend – Bánd – Márkó – Veszprém – Nagyvázsony – Kapolcs – Hegyesd – Zalahaláp. Ebből máris kitűnik, hogy átfedések akadnak a Kis-Bakonyról és a Tapolcai-medencéről szóló tanulmányokkal (KEVE, 1970, 1978, HORVÁTH, 1973). A Haláp-hegyet az utóbbiban tárgyaltam le, így hátramaradt a környező sík vidék, de a határ elég bizonytalan. A Kis-Bakonyt is ezen a helyen kellene tárgyalnom, mert a Déli-Bakonyhoz tartozik, de az Uzsai-völgy miatt és mivel annak idején publikálásra alig volt remény, a Keszthelyi-hegységről szóló tanulmányban foglalkoztam vele. Az uzsai hangás-nyíres rezervátum dombjai és a Nyirádi-erdő közt futó műút völgye főleg madarak szempontjából alig képez határt. Sümegnél ék alakban található a Kis-Bakony és a Nyirádi-erdő, így a felette fekvő hegy mindkét esetben tárgyalható, mely lehúzódik Csabrendekig, tehát még itt adódik átfedésre alkalom, de mint említettem, technikai okok is közrejátsszotak, hogy ezen területről már publikáltam. A Bakonyalja is adhat átfedésre alkalmat, ha egyszer a Kemesnéhat madarairól írna valaki, bár a Marcal elég jó határ. A Marcal több ága közül egyik a Nyirádi-erdőben ered, Gyepükaján vidéke tehát mindenképpen a Bakonyaljához tartozik. Egyáltalán a Marcal melletti vizenyős rétek szoros kapcsolatban állanak madártani szempontból a Balatonnal, pl. ludak táplálkozó helye (CHERNEL, 1920, FORINTOS, 1929).

Északon a gráci műút völgye választja el az Északi- és Déli-Bakonyt, keleten pedig a Nagyvázsonynál eredő Egerpatak völgye, melyen keresztül fut a Tapolca–Veszprém közti műút, de ez a völgy is néha meglehetősen összeszűkül, Nagyvázsony határa pedig nemcsak a Balaton-felvidékre esik, hanem messze átnyúlik a Kab-hegy oldalába. Átfedésekre tehát még itt is bőven nyílik alkalom.

A terület madártani szempontból alig kutatott, bár már a XVIII. század elejéről BÉL MÁTYÁS (LUKÁCS, 1942) közölt adatokat „Simighiensis” – megyéből is, de kétséges mi vonatkozik belőlük a területünkre? Sümegen már ugyanebben a században kiadtak rendelkezést a verebek irtására (DARNAY, 1939, RAJNISS, 1960).

A vadászati lapok 1877 óta elég sok madárvonulási adatot közöltek, főleg erdei szalonka érkezéséről Sümeg környéké-

ről, de valószínűleg ezek főleg a Keszthelyi-hegységre vonatkoznak, ott is ismertettem őket. Ezt megerősíti CHERNEL (1883) véleménye is, hogy Csabrendek vidékét kerülik a szalonkák.

CHERNEL (1883) színes leírását adta Csabrendek vidékének, mennyire változatos a Bakony nyúlványaival, és a Zalagyömrő felé eső mocsaras vidékkel, a kb. 20 ha-os „Német”-tóval. Későbbben is gyakran megfordult CHERNEL Csabrendeken, ahonnan a BARCZA-házaspár is szolgáltatott 1917–28 között adatokat.

Jellemző azonban, hogy WARGA (1924) összesítésében a megfigyelők munkájáról egyetlen név sem szerepel a Déli-Bakonyból, csak az erdészet között néhány adatot Ajkáról, Padragról és a füstí feccskék érkezéséről Városlódon, Szentgálon és Márkón.

A Bakonyaljáról is csak egyetlen munkatárs KÜLLEY JÁNOS (Gógánfa) küldött be adatokat 1906–1914 között, majd 1923-ban, de egy részük csak fenntartással fogadható el. Az erdészet Zalaerdődről és Somlóvásárhelyről közölt néhány vonulási adatot.

1933. IV. 12-én KIRÁLY IVÁN látogatta meg a sárosfői halastavakat, melyeknek hangulatos leírását adta.

FEKETE ISTVÁN 1930–40 között Ajkáról küldött néhány megfigyelést a vadászlapnak.

Ujabbán Szentgárról SZIJJ (1955) és SZABÓ ISTVÁN (1973) közölt madártani megfigyeléseket. Herpetológiai vizsgálatai során DR. MARIÁN MIKLÓS gyakorta kereste fel a Déli-Bakonyt, ott madártani megfigyeléseket is végez (1978)

A Déli-Bakony sok hasonlatosságot mutat a Balaton-felvidékkel. A Bakony két magas csúcsa a Kab-hegy (600 m) és az Agár-tető (513 m) is a Déli-Bakonyban fekszik. A többi csúcs 200–400 m körül mozog. A területen erdő, kopárosok és mezőgazdasági területek váltják egymást. Ásványi kincsei miatt sok a megholygatott rész. A hegység részben bazaltból áll, de nagy része mészkő és dolomit. Az erdők főleg tölgyesek, de szép bükkösök is akadnak, mint az Agártetőnek a „Bondorói-út” nevezetű oldalán, vagy a Bondorón. Tájékpíleg talán legszebb a Padragkút felé kifutó bazaltsziklás völgy a Kab-hegy oldalában.

A hegység patakokban szegény, többnyire csak alkalmi vízfolyásos árkok találhatóak. Az Agár-tetőn eredő „Vesefolyó” még a legállandóbb. Egyik ága a hegytető vizenyős ingoványból ered, másik már a Bondoró oldalán és Monostorapátnál ömlik a Egerpatakba. A nyirádi bányák főleg a Kis-Bakonyban sok vizet vonták el. Ennek az áldozata lett a Gyepükaján melletti „Meleg-tó” is. A tölgyesbe rejtett kis természetes tavacska, állandó hőmérséklettel a devecseriek és pápaiak fürdőző helye volt. 1966 szeptemberében KRETZÓI és PINTÉR látogatása alkalmából már alig volt vizes rész benne.

A Bondoró platóján is találunk kisebb tavakat, melyek azonban hamar kiszáradnak. Állandó vízű tó a Kab-hegy déli oldalán fekvő őcsi Nagy-tó, melyet Boros Ádám ismertetett (1943, 1957), és melynek rekettyés részében tőzeglapot talált (SZALAI, 1957). A közeli Búdostó és több kisebb tavacs-

ka hamar kiszárad. Eltűnt a Kab-hegy nagyvázsonyi oldalán fekvő Vörös-tó, és az Őcs alatti Kinder-tó is már a múlté, jó része szántóföld, és esetleg tavasszal vannak tocsogós részei.

Két mesterséges tó tarkítja a területet. A régebbi a Sárosfő-pusztá halastava, melynek 1930 előtt kellett már léte-sülnie. A Kígyós-patak vize táplálja, a Nyirádi-erdő szélébe esik, szóval fás környezetbe. A másik a monostorapáti halas-tó, melyet az 1950-es évek elején építettek, Hegyesdig fut ki. A Tapolcai-medencétől csak a hegyesdi Vár-hegy és annak gerince választja el. Az Eger-patak vize táplálja, mely patak völgye a hegy mögötti Diszelnél terül szét és olvad össze a tapolcai rétekkkel, tehát a madarak állandóan váltanak a két terület között, beleértve az uzsai halastavakat, és távolabbról a Balatont is.

Magyarázattal tartozom a későbbi szövegben gyakran elő-forduló helymegjelölésének, s azt amit az erdészet „Bondorói-útnak” nevez. Az út a fakitermelést szolgálja, Hegyesdről in-dul ki és az Agártető oldalán fut a Bondoró (382 m) irányá-ba, majd a „Vese-folyó” nyugati ágának felső szakaszánál vég-ződik. Kiindulásánál erdei fenyők között fut, majd főleg töl-gyesben és a nagy öreg bükkös alatt végződik, ahol még egy keskeny vágányú vasút nyomai találhatóak.

Sümegeen már 1952-ben megfordultam, de voltaképpen ku-tatásom azzal az úttal kezdődik, melyet 1960. IV. 4-én tettünk meg PINTÉR ISTVÁNNal Gyepükajánra. Köszönettel tarto-zom azoknak akik későbbi utaimat lehetővé tették, így PAPP SÁNDORNak elsősorban, de BERZSENYI-JANOSICS LÁSZLÓnak és SÁGI KÁROLYnak is, valamint azoknak, akik adatokat engedtek át nekem, elsősorban BANKOVICS ATTILÁnak és RÉKÁSI JÓZSEFnek.

A megfigyelt fajok

1. Kis vöcsök (*Podiceps ruficollis*) – Mint költőfajt álla-píthattam meg Sárosfőpusztán a halastavon 1975. VI. 22-én, ahol egy családot láttam 2 fiókéval, valamint két másik pél-dányt is. Találkoztam kis vöcsökkel Gógánfán a falusi tavacs-kán (1973. V. 4., 2 db).
2. Búbos vöcsök (*Podiceps cristatus*) – 1970. IV. 23-án és 1975. V. 15-én 1–1 példányt észleltem Monostorapátinál a halastavon, 1978. V. 19-én ugyanitt egyesével 3 példány moz-gott.
3. Szürke gém (*Ardea cinerea*) – Gógánfán 1906–1913 között KÜLLEY rendszeresen jelentette érkezését, legkoráb-ban 1912. III. 2-án SZIJJ (1954) is kapott olyan adatot, hogy költött volna Csabrendeknél, ami alig fogadható el. Magam csak Monostorapátinál a halastavon találkoztam szürke gémmel: 1971. V. 23-án (1), 1972. VI. 2. (2 x 2 + 1), 1975. V. 15. (2).
4. Vörös gém (*Ardea purpurea*) – 1974. V. 25-én Diszelnél szállt egy halastó irányába.
5. Üstökös gém (*Ardeola ralloides*) – KÜLLEY 1908. IV. 8-ról jelentette Gógánfáról.
6. Nagy kócsag (*Egretta alba*) – KÜLLEY 1910. III. 12-én Gógánfánál találkozott egy példánnyal.
7. Bakcsó (*Nycticorax nycticorax*) – KÜLLEY szerint 1908. V. 1-én mutatkozott Gógánfán.
8. Bölömbika (*Botaurus stellaris*) – KÜLLEY 1907. III. 29-én és 1910. IV. 22-ről jelenti Gógánfáról.
9. Pocgém (*Ixobrychus minutus*) – KÜLLEY szerint Gógánfára 1910. V. 8-án és 1911. V. 14-én érkezett.
10. Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) – KÜLLEY Gógánfáról 1906–1913 között rendszeresen jelentette érkezését, legko-

rábban 1910. III. 21-ről, de hasonló adatokkal rendelkezünk Ajkáról, Padragról és Somlóvásárhelyről is. Lakott gólyafész-ket láttam 1967-ben Ukk, Gógánfa, Zalaerdőd községekben, 1973-ban Zalagyömrőn és Ukkon, 1975-ben Nemeshanyon. Az Eger-patak völgyében 1970–78 között Monostorapátiban épületen volt lakott fészkek. A gólyák eleségért főleg a Balat-on-felvidék hegyi tavaihoz jártak, de a halastavat is rendsze-resen felkeresték.

11. Batla (*Plegadis falcinellus*) – KÜLLEY gógánfai ada-tát (193. I. 10.) SCHENK is kétséggel fogadta.

12. Nyári lúd (*Anser anser*) – KÜLLEY szerint Gógánfá-ra 1909. III. 10-én 1912. II. 16-án 1913. II. 18-án érkezett.

13. Vetési lúd (*Anser fabalis*) – CHERNEL (1920) szerint Ukk és Csabrendek között a „Bertény” nevezetű 15–20 ha-os vízállásos réten 1920. X. 2-án kb. ezer gyülekezett össze a Balaton felől. FORINTOS (1929) is ismerteti ezt a lúdmoz-gást Sümeg körül, és KÜLLEY is figyelte meddig tartózkodnak Gógánfa határában, legtovább 1907. IV. 4-ig. A hegyek felett magam is találkoztam áthúzó lúdcsapatokkal, pl. Őcs, 1973. X. 7. (sok), Őcs: Kinder-tó, ugyanezen a napon (32), Kapolcs, 1973. X. 9. (15), Taliándörögd, 1973. X. 9. (32 + 50 + 55 + 6), a Bakonyalján: Zalagyömrő (kiöntés), 1971. II. 19. (28), Gyepükaján, 1973. X. 6. (16).

14. Bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*) – KÜLLEY szerint egy pár tartózkodott Gógánfá határában 1908. III. 31-én.

15. Tölkésréce (*Anas platyrhynchos*) – KÜLLEY 1908–1913 közötti évekből rendszeresen jelentette tavasi érke-zését, sőt áttelelését is. A tölkésréce a legkisebb vizeket is ki-használja, így 1970. IV. 22-én Pula alatt az Eger-patakból riasztottam fel egy tojót, 1967. IV. 14-én egy gácsért Hetyefő temetőjének vizesárkából. Zalagyömrőnél a kiöntésekben is megtaláltam (1967. IV. 14; 1971. II. 19.). Költ az őcsi Nagy-tavon, ahol 1975. VI. 21-én fiókáit is láttam. Legnagyobb számban itt 1970. IV. 22-én mutatkoztak (♂ + ♂ + 4 ♂ + 1 ♀). Megtelepedett a monostorapáti halastavon, ahol 1970–78 között mindig szép számmal találkoztam vele, 1978. V. 19-én a legtöbbel (100–200), de még a csaknem leeresztett halas-tavon is mozgott 1978. XI. 11-én 10–15.

16. Bőjti réce (*Anas querquedula*) – Gógánfáról KÜLLEY 1906–1913 között minden évből jelezte érkezését, legkoráb-ban 1908. II. 29-én.

17. Csörgő réce (*Anas crecca*) – KÜLLEY adatai hason-loak az előbbihez, a legkorábbi 1913. II. 13-i és a legkésőbbi tavasi mutatkozása 1912. III. 25-i.

18. Nyílfarkú réce (*Anas acuta*) – KIRÁLY találkozott ♂♀-val 1933. IV. 12-én sárosfőpusztai halastavon. KÜLLEY Gógánfánál főleg III-ban látta az elsőkét, de 1907. II. 8-án és 1908-ban csak IV. 4-én.

19. Fűtyülő réce (*Anas penelope*) – KÜLLEY Gógánfánál 1906–1912-ben főleg III-ban figyelte meg érkezését, legko-rábban 1913. II. 11-én látta, de volt, amikor csak IV. 10-én (1911) és IV. 26-án (1907).

20. Kendermagos réce (*Anas strepera*) – KÜLLEY úgy véli, hogy 1905/6 telén áttelelt, legkorábban 1908. III. 26-ról jelzi. 1910 után már nincs adata.

21. Kanalas réce (*Anas clypeata*) – 1907–1910 között legkorábban 1908. II. 26-ról jelzi KÜLLEY Gógánfáról.

22. Barátréce (*Aythya ferina*) – KÜLLEY 1907. III. 1-én látta Gógánfánál.

23. Cigányréce (*Aythya nyroca*) – A monostorapáti halastavon 1971. V. 23-án (1), 1975. V. 15-én (2 x 2 + 2 x 1 + 5–6).

24. Kerceréce (*Bucephala clangula*) – KÜLLEY szerint Gógánfánál 1907. II. 8-án mutatkozott. A csaknem leeresztett monostorapáti halastavon a tőkésréccék között 1978. XI. 16-án egy gácsér mozgott.

25. Barna kánya (*Milvus migrans*) – SZABÓ (1973) észlelte az Ős és Pula közötti műút felett 1963. V. 3-án, magam a monostorapáti halastavaknál 1974. IV. 28-án (1–1).

26. Héja (*Accipiter gentilis*) – 1973. V. 25-én az Agár-tetőn az „emberkő” közelében sikerült látnom, majd 1973. X. 6-án Úrkútnál a Csollányos-völgyben és 1973. X. 9-én Taliándörögnél a Bondoró-felé eső oldalon.

27. Karvaly (*Accipiter nisus*) – FEKETE (1933) írja, hogy Ajkánál egyik télen istállóban fogtak egyet, amit kakukknak néztek. 1978. XI. 18-án a monostorapáti halastó felett húzott el egyt.

28. Egerészölyv (*Buteo buteo*) – KÜLLEYnek sok adata van Gógánfáról. A 1969–74 közötti évekből a Déli-Bakonyból 12 megfigyelésem volt és 1 a Somló-hegyen. Költési időben (V) láttam a Bondoró platóján (1969), a monostorapáti halastónál (1971) és Gyepükajánál (1973). Tavasszal (IV) az Ős feletti Nagy- és Büdös-tavaknál, majd Nyirádnál, ősszel (VIII–X) Kislőd és Úrkút között a Csollányos-völgyben (1973. X. 6.: 4 + 3 + 2), Őcsnél, Bándnál, a „Bondoró-útnál” valamint a Somló-hegy platóján figyeltem meg.

29. Gatyászölyv (*Buteo lagopus*) – KÜLLEY, tavaszi távozásának adatait főleg III-iakat 1906–1913 között rendszeresen közölte, a legkésőbbi 1907. IV. 9. FEKETE (1930) írja, hogy gyomrukban nyúlmaradványokat talált, de valószínűsíti, hogy a hosszú kemény télben elpusztult nyúlfiókákat szedtek fel (Ajka).

30. Szirti sas (*Aquila chrysaetos*) – CHERNEL 1907. IX. 19-én a Somlyóvásárhely–Lovaserdő felett kettőt látott közösen.

31. Fakó keselyű (*Gyps fulvus*) – HERTELENDY Zala-haláp–Sáska–Diszel közötti a „Dobogó” nevezetű 1500 ha-os kopáron 1942. V. 26-án 16 fakó keselyűt figyelt meg, melyek az Agár-tető felett is köröztek. Valószínűleg ugyanerre a területre vonatkozik MAY megfigyelése is, aki 1928. VI. 5-én 5-öt látott.

32. Kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) – 5 adatot közöl KÜLLEY Gógánfáról a legkésőbbi tavaszi előfordulásáról (II–III), a legkésőbbi 1909. IV. 5.

33. Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*) – Az Őcs alatti „Kinder-tó” felett mozgott egy hím 1970. IV. 22-én.

34. Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*) – KÜLLEY rendszeresen megfigyelte Gógánfán érkezését, sőt áttelelését is megállapította. Egy öreg szürkés hímét láttam 1974. V. 15-én a monostorapáti halastó felett.

35. Halászsas (*Pandion haliaetus*) – KIRÁLY (1934) értesülése szerint a halászsas egy-egy példányban évente meglátogatja a sárosfőpusztai halastavakat. 1932. IX. 7-én csapóvasba került egy, melyet Mohrungen kerületben 1931. VII. 4-én gyűrűztek (750 km).

36. Vándorsólyom (*Falco peregrinus*) – SZIJJ 1952. VII. 12-én Szentgál falu felett látott kettőt átrepülni.

37. Kabasólyom (*Falco subbuteo*) – KÜLLEY Gógánfánál 1906–1913 között figyelte meg évente tavaszi érkezését, legkorábban 1912. IV. 4-én. Magam Devecserben a parkban (1972. IX. 24.) és Sáska község szélében (1973. V. 25.) találkoztam vele. Gyűjtötték a parazitológusok Szentgálról 1952. VII-ban.

39. Kék vércse (*Falco vespertinus*) – 1907–1913 közti évekből KÜLLEY rendszeresen jelentette érkezését Gógánfára legkorábban 1911. IV. 12.

40. Vörös vércse (*Falco tinnunculus*) – KÜLLEY Gógánfán több ízben tapasztalta áttelelését. A rendszeres kutatás hiányának tudom be, hogy a Déli-Bakonyban vörös vércsét nem láttam, és a Bakonyaljáról is csak néhány megfigyelésem van: Gógánfa (gyümölcsös) 1967. IV. 14. (1), Gyepükaján, rom 1973. X. 6. (2 + 1), Nemeshany (rét), 1975. VI. 22. (1).

41. Fogoly (*Perdix perdix*) – CHERNEL (1883) szerint Csabrendek környékén csak elszórtan mutatkozik. KÜLLEY Gógánfán 1910. IV. 20-án észlelte a legtöbbet, de a régebbi vadászati irodalom lőjegyzékei is mutatják, hogy Sümeg körül mindig ingadozott az állománya, bár kérdéses, hogy a területünkre vonatkoznak-e ezek az adatok. Fogollyal főleg IV–VI. hónapokban találkoztam rendszerint párban 1960–1975 között, így Deákipusztánál, Csabrendeknél, Gyepükajánál, Taliándörögnél és a monostorapáti halastónál.

42. Fűrj (*Coturnix coturnix*) – KÜLLEY Gógánfáról 1906–1912 közt jelezte érkezését, legkorábban 1910. IV. 20-ról. Jelentettek fűrjet 1908. V. 3-ról Padragról és 1910. IV. 14-ről Ajkáról. A Kinder-tónál 1970. IV. 22-én egy, Nemeshanyánál a réten 1975. VI. 22-én két helyen szőtt. CHERNEL (1883) szerint Csabrendek vidékén nem gyakori. KÜLLEY 1923. XII. 31-én lőtt egy ♀-t, (–6°C) 1923-ban, X. 20-ig a sokáig kaszálatlanul maradt kölestáblában (25 ha) mindig volt három.

43. Fácán (*Phasianus colchicus*) – Ugyanaz elmondható, ami a fogolyról, s ez annál sajnálatosabb, mivel Sümeg vidékére is a századfordulón telepítették be az örvös fácánt, amelynek bélyegei ma a dominánsak, de nem tudjuk pontosan mikor történt a betelepítés. 1964–78 között a Déli-Bakonyban: Sáska, Taliándörögd, Őcs, Szóc, Szentgál, Monostorapáti (a halastó és az Agár-tető oldala egyaránt), a Bakonyalján Gógánfa, Gyepükaján, Nemeshany körül az év minden szakában találkoztam fácánal.

44. Guvat (*Rallus aquaticus*) – Őcsnél a Nagy-tavon 1970. IV. 22-én szőtt.

45. Haris (*Crex crex*) – KÜLLEY az 1906–1913 közti évekből rendszeresen jelentette tavaszi érkezését Gógánfáról, főleg V-ből, de legkorábban 1906. IV. 26-ról, sőt 1911. III. 12-ről. Padragról 1908. V. 8-ról jelezték.

46. Pettyes vízcibé (*Porzana porzana*) – Gógánfa, 1906. IV. 11., 1907. IV. 11., 1908. IV. 11., 1909. IV. 2., 1910. III. 25., 1911. III. 27., 1912. III. 25., 1913. III. 27. (KÜLLEY).

47. Vízityúk (*Gallinula chloropus*) – KÜLLEYnek egy adata van Gógánfáról: 1908. IV. 4.

48. Szárca (*Fulica atra*) – KÜLLEY csak két érkezési adatot küldött Gógánfáról: 1907. III. 5.: 1911. III. 17. Kilenc megfigyelést végeztem IV–VI. hónapokban, egyet VIII-ban és egyet X-ben, de az utóbbi a távollás miatt kérdéses (80–100) a monostorapáti halastavon, ahol 1974. VIII. 24-én 60–80 db-t számláltam. Az őcsi Nagy-tavon is rendszeresen előfordul (1970, 1973, 1975). A sárosfőpusztai halastavon 1975. VI. 22-én egy család 2 fiókéval.

49. Túzok (*Otis tarda*) – HERTELENDY 1942. január elején az első havazás beálltával Nyíránál 13-as csapatát észlelte.

50. Bibic (*Vanellus vanellus*) – KÜLLEY Gógánfán 1906–1913 közt évente feljegyezte első tavaszi megfigyelését, legkorábban 1908. II. 17-én, de olykor át is telet. NIRNSEE 1932-ben csak III. 12-én Ajkánál, de SZOJÁK Somlóvásárhelyénél 1933. II. 18-án látta az elsőket. FEKETE Zsófiapusztánál (Ajka) 1933. XI. 22-én is még találkozott bibicel. Az erdészet Ajkáról 1907–12 közt legkorábban 1910. II. 22-ről jelezte, Zalaerdődről 1908. III. 5-ről. Saját megfigyeléseim: Dabronc, 1967. IV. 14. (2) Gógánfa, 1973. V. 4. (1), Monostorapáti: halastó, 1971. V. 23. (2). A Zalahaláp előtti plató földje (pocsolyánál) 1973. V. 8. (1).

51. Arany lile (*Pluvialis apricaria*) – KÜLLEY 1909–1913 között évente jelentette, de adatai csak fenntartással fogadhatók el.

52. Kis lile (*Charadrius dubius*) – Gógánfa, 1908. IV. 3., 1909. IV. 21. (KÜLLEY).

53. Nagy póling (*Numenius arquata*) – KÜLLEY 1908–1913 között évente figyelte érkezését, legkorábban 1913. II. 28-án, de 1909/10 telén áttelelését is.

54. Piroslábú cankó (*Tringa totanus*) – Gógánfán 1907–1913 közt legkorábban 1912. III. 1-én érkezett (KÜLLEY).

55. Tavi cankó (*Tringa stagnatilis*) – KÜLLEY két gógánfai adatát (1909. IV. 17., 1910. IV. 8.) csak a legnagyobb fenntartással fogadhatjuk.

56. Szürke cankó (*Tringa nebularia*) – KÜLLEY Gógánfáról 1908. III. 16-ról. 1909. IV. 17-ről és 1911. III. 23-ról jelenti érkezését.

57. Erdei cankó (*Tringa ochropus*) – Gógánfán KÜLLEY 1907–1912 közt legkorábban 1911. III. 23-án észlelte.

58. Réti cankó (*Tringa glareola*) – 1906–1913 között minden esztendőről jelenti KÜLLEY érkezését Gógánfára, főleg IV. elejéről, de legkorábban 1906. III. 24-ről.

59. Billegető cankó (*Actitis hypoleucos*) – Különös, hogy KÜLLEY-nek csupán két megfigyelése volt: Gógánfa, 1907. IV. 4., 1909. IV. 5.

60. Nagy sárszalonna (*Gallinago media*) – KÜLLEY 1906–1913 közt minden évben megfigyelni vélte, ami aligha fogadható el.

61. Közép sárszalonna (*Gallinago gallinago*) – 1906–1913 közt a gógánfai évi megfigyelések közül a legkorábbi 1908. II. 26., de főleg III. elejiek (KÜLLEY), KIRÁLY 1933. IV. 12-én a sárosfőpusztai halastónál „mekegését” hallotta.

62. Erdei szalonka (*Scolopax rusticola*) – Igen sok tavaszi adata származik Sümeg környékéről (Egerváry, Szidnay, Jilly stb.), de valószínűleg ezek a Keszthelyi-hegységre vonatkoznak, s ezért előző tanulmányomban (1970) közöltem őket, hiszen CHERNEL (1883) véleménye szerint is az erdei szalonka Csabrendek vidékén csak elvétve mutatkozik. KÜLLEY-nek is csak egy adata van Gógánfáról: 1909. III. 22. Ellenben a devescseri szalonkázásról KINSKY azt írja, hogy 1881. IV. 5-én 70 db-ot ejtettek el. LÁSZLÓ (1930) Tüskevállról szolgáltatott adatot, az erdészet pedig Ajkáról (1907. IV. 17., 1909. IV. 7., 1910. III. 3.), Padragkútról (1908. III. 13.), Somlóvásárhelyről (1908. III. 15.), Zalaerdődről (1907. III. 23., 1908. II. 18.), DÁVIDHÁZY (1939) Ódörögdnél 1939.

II. 27-én látta az elsőt, de III. 21-ig nem volt húzás, a főhúzás III. 26–28. közt zajlott és IV. 4-ig tartott, HERTELENDY (1942) szerint még hó borította a földeket, amikor Nyíránál 1942 márciusban megjelentek a szalonkák.

63. Kis sárszalonna (*Lymnocyptes minimus*) – Ugyanazt mondhatjuk el KÜLLEY 1906–1913 közti gógánfai megfigyeléseiről, amit a nagy sárszalonnánál írtam, 1910/11 telén áttelelést is észlelni vélte.

64. Pajzsos cankó (*Philomachus pugnax*) – Monostorapáti: halastó, 1974. VIII. 30. (8 db).

65. Ezüst sirály (*Larus argentatus*) – Monostorapáti: halastó, 1978. V. 19. (2 db, sp.?).

66. Dankasirály (*Larus ridibundus*) – Monostorapáti: halastó, 1971. V. 23. (3), 1974. IV. 28. (1), 1978. XI. 16. (80–100), a tó csaknem leeresztve. KÜLLEY szerint 1905/6 telén Gógánfán áttelelt, de főleg III. közepén érkezett (1906–10.)

67. Kis sirály (*Larus minutus*) – Monostorapáti: halastó, 1974. VIII. 30. (1).

68. Fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*) – KÜLLEY adatai Gógánfáról: 1906. V. 12., 1907. V. 13. Saját megfigyelésem: Monostorapáti: halastó, 1978. V. 19. 1 db a kormos szerkők között.

69. Kormos szerkő (*Chlidonias niger*) – KÜLLEY szerint Gógánfára 1906. V. 4. és 1907. V. 13-án érkezett. A monostorapáti halastavon 1975. V. 15-én (10–15) és 1978. V. 19-én (20–30) láttam

70. Kék galamb (*Columba oenas*) – Tavaszi érkezését az erdészet Padragról (1908. II. 26.) és Ajkáról jelentette (legkorábbi 1911. II. 17. főleg III. elejéről, 1909–13), valamint Zalaerdődről (1907. III. 8.) KÜLLEY Gógánfán 1907/8 és 1908/9 telein áttelelését észlelte, 1906–1913 között legkorábbi érkezési adata: 1913. II. 13. SZABÓ (1973) a Kab-hegy oldalában fekvő Sárcsi-kútnál 1963. V. 16-án találkozott vele, magam Taliándörögdő földjein 1973. X. 9-én (1).

71. Örvös galamb (*Columba palumbus*) – Az örvös galamb tavaszi érkezését jelezte az erdészet Ajkáról 1909–13 között, legkorábban 1910. II. 17-én, FEKETE szerint 1940-ben olvadáskor, de még nagy hóban 8 örvös galamb a szénában szedgetett Ajkán. Jelentette továbbá az erdészet Padragról (1908. III. 13.), valamint Zalaerdődről (1908. II. 20.) KÜLLEY 1906–12 közti gógánfai adatai közül a legkorábbi 1912. II. 14. SZOJÁK Somlóvásárhelyen 1934. II. 4-én már látta. Magamnak 5 tavaszi (IV–V) és 2 őszi (X) megfigyelésem van. Tavasszal Csabrendek, Gyepükaján, Pula, Halimba, Monostorapáti: halastó a megfigyeléseim pontjai, ősszel nagy csapata (50–60) a gyepükajáni romnál (1973. X. 6.) és egy Szentimrefalva földjein 1973. X. 2-án.

72. Gerle (*Streptopelia turtur*) – A Déli-Bakonyban az erdészet figyelte meg tavaszi érkezését Ajkán 1907–12 között, legkorábban 1909. IV. 7. (nem fogadható el: 1912. III. 9.), Padragon (1908. IV. 17.) KÜLLEY Gógánfán 1906–13 között rendszeresen jelentette, legkorábban 1912. IV. 18-án. 19 megfigyelésem közül a legkésőbbi: „Bondorói-út”, 1974. IX. 3. (3). Legnagyobb számban az öcsi Nagy-tónál 1973. V. 24-én láttam (5–6 x 1 + 2–3 x 2).

73. Balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) – A balkáni gerle elég későn jelent meg a Bakonyban (Hárskút, 1959. SZEMERE), mivel a hegyeket és az erdőket kikerülte. A Déli-Bakonyban először Taliándörögdőn és Pulán talákoztam vele (1970. IV. 22.). Monostorapátiiban is csak 1971. V. 23-án láttam,

Úrkúton 1973. X. 6. (1–2+ egyedülálló tanyánál egyet a szarka kergetett), Szentgál (1974), Zsófiapuszta a Kab-hegy lábánál (1974). A Bakonyalján már 1960-ban megfigyeltem Csabrendeken, 1964-ben Zalahalápon, 1967-ben Gógánfán, Hetyefőn, Dabroncon és Zalaerdődön, 1972-ben Devecserben, 1973-ban Somlóvásárhelyen, Tüskeváron, Lőrintepusztán, Nemesahyón, Borszörcsökön, Szentimrefalván, Zalagalán, 1975-ben Káptalanfán, Sárosfőpusztán, Mihályfán, Szalápán és Túrján. Emberi településtől távolabb Őcs mellett (1970. IV. 22., 2 x 1), Szentgálnál (1974. VIII. 30., 2). A monostorapáti halastónál (1975. V. 15., 2). Legnagyobb számban Borszörcsök mellett egy tanya közelében a dróton 80–100 gyülekezett, 1973. X. 6-án. Csabrendeken és Nemesahyón 1975-re számuk szépen felsaporodott.

74. Kakukk (*Cuculus canorus*) – A Déli-Bakonyból tavaszi érkezését jelentette az erdészet Ajkáról (1909–1913, legkorábban 1912. IV. 11.) és Padragról (1908. IV. 17.), a Bakonyaljáról Zalaerdődön (1907. IV. 19., 1908. IV. 24.). KÜLLEY is 1906–13 között évente megfigyelte Gógánfán, legkorábban: 1908. IV. 14-én. Legtöbb megfigyelési adatom V–VI-i. Megtaláltam a bükkösökben is (Bondoró), legkorábban az Őcs feletti erdőben 1970. IV. 22-én láttam (1 + 1 + 3 ♀) és a „Bondoró-útnál” 1974. IV. 28-án (5 x 1 + 2), de találkoztam kakukkkal a Bondoró platóján, Gyepükajánál a „Meleg-tónál”, az Agár-tető mindkét oldalán, Taliándörögdnél, Nemesahyónál a Kigyós-patak mellett. Dajkamadara még ismeretlen, de valószínűleg nemcsak erdei madarak, amire mutatnak az Őcsi Nagy-tónál, vagy a monostorapáti halastónál keresgélő példányok.

75. Lappantyú (*Caprimulgus europaeus*) – KÜLLEY négy érkezési adatát közli Gógánfáról: 1908. V. 22., 1909. V. 8., 1912. IV. 30., 1913. IV. 25.

76. Sarlófecske (*Apus apus*) – Szintén csak KÜLLEY-től kapunk adatokat: Gógánfa, 1906. V. 28., 1909. V. 28., 1909. V. 10.

77. Jégmadár (*Alcedo atthis*) – A sárosfőpusztai halastónál láttam egyet 1975. VI. 22-én.

78. Szalakóta (*Coracias garrulus*) – Csak KÜLLEY jelzi érkezését Gógánfára 1906–1913 között, főleg május elejétől, legkorábban 1908. IV. 14-én.

79. Gyurgyalgó (*Merops apiaster*) – A „Bondoró-út” irása felett 1974. IX. 3-án egy 15–20-as csapat. Taliándörögdtől határban egy szekerűt falában 1973-ban 5–6 lyukát találtam.

80. Búbos banka (*Upupa epops*) – KÜLLEY gógánfai 1906–1913-as jelentései közül a legkorábbi 1909. III. 22. A Bakonyalján a sárosfőpusztai halastónál láttam bankát 1975. VI. 22-én (3 x 1), valamint a gyepükajáni „Meleg-tó” berkében 1973. V. 4-én és a Csabrendek szőlőben fekvő kőfejtőben 1975. V. 16-án. A Déli-Bakonyban elég sok helyen figyeltem meg (V–VI): Halimba, Taliándörögdtől, Sáska: Agár-tető, Monostorapáti, de már az erdészet is jelentette érkezését Ajkáról (legkorábbi 1909. IV. 12.) és Padragról (1908. IV. 13.).

81. Nyaktekeres (*Jynx torquilla*) – KÜLLEY 5 érkezési adatot szolgáltatott Gógánfáról, melyek közül a legkorábbi 1913. IV. 5. Magamnak öt V-i megfigyelésem van: Bondoró (a barlang körüli bükkös) Őcs: Nagy-tó, Gyepükaján: „Meleg-tó”, Sáska: Agár-tető

82. Zöld küllő (*Picus viridis*) – Az Őcs feletti erdőben 1970. IV. 22. (2 x 1 + 2), a Nagy-tónál 1973. X. 7. (2 db).

83. Fekete harkály (*Drycopus martius*) – Már előző

tanulmányomban (KEVE, 1970) említettem, hogy WILSON látott egyet 1965. V. 24-én a Kis-Bakonyból a Nyirádi erdőbe átváltani. Magam a „Bondoró-úton” három ízben találkoztam vele: 1973. V. 8. (2), 1974. IV. 28. (1 + dobolás), 1974. IX. 3. (1).

84. Nagy fakopáncs (*Dendrocopos maior*) – 8 megfigyelésem havi megoszlása: IV: 2., V: 2., VIII: 2., IX: 2. Az Agár-tetőtől kezdve a szentgáli tiszafáig (bükkös) és a devecseri parkig mindenütt megtaláltam az erdőben.

85. Balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*) – A Bakonyban először SZIJJ (1955) figyelte meg Szentgálon 1952. VII. 7-én. A parazitológusok is 1952. VII-ban gyűjtötték Szentgálon. Én Csabrendek kertjeiben 1960. IV. 4. (♂), Monostorapáti 1962. IV. 14. Gógánfán 1967. IV. 14., Taliándörögdtől 1973. V. 6-án láttam, majd a határban fekvő romnál is 1973. X. 9-én (2).

86. Közép fakopáncs (*Denrocopos medius*) – SZABÓ (1972) észlelte a Padragkút feletti Sárcsi-kútnál 1963. V. 14-én.

87. Búbos pacsirta (*Galerida cristata*) – Megtaláltam a búbos pacsirtát vagy pipiskét eredeti habitatjában a köves oldalokban (Gyepükaján, Hegyesd és Zalahaláp között, Taliándörögdtől), a községekben (Monostorapáti, Devecser, Sáska, Halimba), kavicsbányában (Zalaerdőd) és temetőben (Hetyefő) is. 14 megfigyelésem havi megoszlása: IV: 5, V: 4, VI: 2, IX-2, X: 1.

88. Erdei pacsirta (*Lullula arborea*) – Az Őcsi Nagy-tó körül 1970. IV. 22-én és 1975. VI. 21-én találkoztam vele.

89. Mezei pacsirta (*Alauda arvensis*) – Ajkáról az erdészet jelezte érkezését (1910. III. 15., 1913. III. 9.). KÜLLEY szerint Gógánfa határban gyakran át is telet. A Déli-Bakonyban a hegyek réte platóin (Bondoró), az erdő közű ékelt földeken (Taliándörögdtől, Pula, Monostorapáti, Szentgál), a kőpársorokon (Gyepükaján, Sümeg, Zalahaláp, Halimba, Őcs, Sáska), a Bakonyalján a Marcal körüli réteken (Gyepükaján, Zalagyömörő, Dabronc, Hetyefő), valamint a földeken és tarlókon (Somlóvásárhely, Ajka, Szentimrefalva, Szóc, Herend, Deáki-puszta, Nemesahyón) mindenütt jelen van. A legkorábbi észlelésem: Szentgál (erős éneklés) és Herend, 1974. III. 26., a legkésőbbi: Szóc, 1973. X. 7. (15–20), Legnagyobb számban találkoztam mezei pacsirtával Gyepükaján és Csabrendek között 1960. IV. 4-én (több száz). Egyesével sok énekelte közülük, de ugyanekkor még átvonuló csapatok is mutatkoztak. Sáska és Zalahaláp között is hasonló volt a helyzet 1964. IV. 12-én (100–120).

90. Füstifecske (*Hirundo rustica*) – A füstifecske tavaszi vonulásának vizsgálata idején Padragról, Ajkáról, Városlődrtől, Szentgálról és Márkóról érkeztek be adatok külön megjelölve, hogy mikor mutatkozott először a határban és mikor a fészken. Ugyanígy a Bakonyaljáról Gógánfa, Zalaerdőd és Somlóvásárhely bőven szolgáltatott adatokat, de valamennyi április eleji, tehát a megfigyelések nem lehettek pontosak. Saját legkorábbi adatom is csak azt mutatja, hogy III-ban nem jártam a terepen, ellenben legkésőbbi: Tüskevár, Somlójenő, Pula 1973. IX. 26. A Déli-Bakonyban (Monostorapáti, Nagyvázsóny, Zalahaláp, Taliándörögdtől, Őcs, Pula, Halimba, Herend, Ajka, Sáska, Bánd, Szentgál, Zsófia-puszta, a Kab-hegy lábánál, Sümeg), a községekben mindenfelé megtaláltam. Innen messze kilátogat zsákmány után az erdő közé, a földekre, rétekre, a halastavak fölé, pl. Bondoró-plató 1969. V. 15. (1 + 2), Agár-tető, emberkő, 1973. V. 25. (5–6), de a monostorapáti halastó felett IV–VIII között csaknem mindig megtaláltam. Sáskán a templom kapujában 1973. V. 25-én két egymásba épített fészket láttam molnárfecske fészkek mellett.

91. Molnárfecske (*Delichon urbica*) – A molnárfecske érzékeléséről már jóval kevesebb az adat, így Ajka (1910, 1912, 1913), Padrag (1908), Zalaerdőd (1908), Somlóvásárhely (1908, 1908), Gógánfa (1906–13), de ezek is áprilisiak. IV-től csaknem minden községben megtaláltam. Sáskán a templom falán az említett füsti fecske fészkek mellett 8–10 molnárfecske fészke is állott, 1973. V. 25-én. Alkalmazkodik az előre gyártott elemekből épült házakhoz is, mivel ezek kiugróinak alját perem szegélyezi, mely igen alkalmas a fészkek befogadására. Így Ajkán az áruházon 1973. V. 24-én 8–10 fészket számláltam. A molnárfecske is kilátogat a falvakból, pl. az öcsi Nagy-tónál 1975. VI. 21-én 2 db. Legkésőbbi megfigyelésem Sümeg, 1973. IX. 26.

92. Parti fecske (*Riparia riparia*) – Gógánfa, 1906. IV. 20., (KÜLLEY).

93. Sárgarigó (*Oriolus oriolus*) – Tavasz érkezési adatai vannak Ajkáról, Padragról és Gógánfáról, a legkorábbi: Ajka, 1910. IV. 12. Saját megfigyeléseim V–VI. hónapokból származnak mindenféle terepen, így bükkösben (Bondoró, Sümegi-hegy, Agár-tető), akácosban (Sárosfőpuszta), átrepülni a nyílt terepet: Monostorapáti halastó, Öcs: Nagy-tó, Káptalanfa, Nemeshány stb.

94. Kormos varjú (*Corvus corone*) – CHERNEL figyelt meg Sümeg és Csabrendek között 1920. X. 2-án egyet.

95. Dolmányos varjú (*Corvus cornix*) – Területünkön szél-tében elterjedt. Láttam gyülekezését Urkútnál a jegenyéken 1973. X. 6-án (10–12), de legnagyobb számban (200–250) 1974. VIII. 30-án a monostorapáti halastónál, ahol a leeresztett tavon 1978. XI. 16-án is 50–60 mozgott. Kíséri a traktort is, pl. Sáska és Zalahaláp között 1974. IV. 12-én 10–15 seregéllyel egyült: Monostorapáti, 1973. X. 9. (22).

96. Vetési varjú (*Corvus frugilegus*) – KÜLLEY gógánfai jelentéseiben érdekes, hogy 1906–1913 közt rendszeresen jelezte, hogy tavasszal mikor mutatkoztak az utolsók, legkésőbb 1907. IV. 18-án. A Bakonyalján sokfelé találkoztam vele, de csak egyetlen telepét (kb. 40 fészke) láttam, Zalagyömrőn 1967. IV. 14-én. A Déli-Bakonyban ellenben hiányzik, csupán Nagyvázsónynak a Kab-hegy oldalára eső földjein 1974. VIII. 30-án (10 db), valamint a közeli Diszelen lévő telepéről rendszeresen belátogat a monostorapáti halastóra, pl. 1966. V. 25. (20–25), 1978. XI. 16. (3–4 + 50–60) stb. Nagyobb számú gyülekezései: Mihályfa, 1975. XI. 30. (400–500), Somlóvásárhely (réti), 1972. IX. 24. (80–100), 1973. IX. 26. (60–80), Halimba, 1975. VI. 21. (80–100) stb.

97. Csóka (*Coloeus monedula*) – 200–250-es csapata riadt fel a magas vetésből Nyirádnál 1973. V. 6-án. Több ízben megjelent a csóka a monostorapáti halastónál, és Hegyesd felé távoztak, pl. 1969. VI. 17. (4), 1970. IV. 23. (4 + 3 x 2). Valószínű a fészkelése a templomtornyokban Öcsön és Sáskán. Láttam 1973. V. 8-án (2) a „Bondorói-útnál” is. Ősszel a vegyes varjúcsapatokhoz csatlakozik, pl. Szóc, 1973. X. 7. (8–10).

98. Szarka (*Pica pica*) Szarkával a Bakonyalján mindenfelé találkoztam, de a Déli-Bakony erdei közti nyílt részeken is (Monostorapáti, Öcs: Kinder-tó, Öcs: Nagy-tó, Pula, Kislőd, Padragkút, Halimba, Taliándörög, Nyirád). Úrkút és Szentgál között tanya mellett 1973. X. 6-án balkáni gerlét hajszolt.

99. Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) – REKÁSI Ajka és Urkút közt a műúton látott egyet 1969. IX. 24-én.

100. Szajkó (*Garrulus glandarius*) – 16 megfigyelésem közül csak 4 vonatkozik a Bakonyaljára (Somló-hegy, Devecser park, Gyepükaján rom, Sárosfőpuszta halastó), a

többi a Déli-Bakonyra az Agár-tetőtől a szentgáli tiszafásig függetlenül az évszaktól, és a fanemektől. Az öcsi Nagy-tavat is szívesen felkeresi.

101. Széncinege (*Parus maior*) – 1967–1975 között 36 ízben figyeltem meg széncinegét a Déli-Bakonyban, a Bakonyalján, a Somló-hegyen a falvakban, gyümölcsösökben, még bükkösökben és a tiszafásokban is.

102. Kék cinege (*Parus caeruleus*) – Kék cinegével 1970–1975 között már csak 7 esetben találkoztam a következő havi megoszlásban: IV: 2, V: 1, VI: 1, IX: 2, X: 1 esetben. Nádasban mozgott az öcsi Nagy-tavon (1970. IV. 22., 1973. V. 21.) és a sárosfői halastavon (1975. VI. 22.), erdőben Öcs felett (1970. IV. 22.), a „Bondorói-útnál” (1974. IV. 28.). 3 példánynál többet nem láttam, bár ősszel a somló szőlőkben és a devecseri parkban is megfigyeltem (1972. IX. 24.), vagy Monostorapáti alatt az égeresben (1973. X. 9.).

103. Barátcinege (*Parus palustris*) – Költési időben (1975. VI. 22.) csak az öcsi Nagy-tónál találkoztam vele, költési időn kívül (1973. X. 9.) is csak a „Vese-folyó” erdejében.

104. Őszapó (*Aegithalos caudatus*) – A „Bondorói”-útnál láttam egyet 1974. IV. 28-án, csapatait pedig a Somló-hegy platóján (1972. IX. 24., csíkos fejűek), a Padragkút feletti sziklás-bükkös völgyben és az öcsi Nagy-tónál (1973. X. 7.), valamint Taliándörög mellett a Ráskói pusztánál (1973. X. 9.).

105. Csuszka (*Sitta europaea*) – 7 megfigyelésem van a Déli-Bakonyból (IV. 3, V. 1, VI. 1, X. 2) és egy a devecseri parkból (1972. IX. 24.). SZABÓ (1973) Sárcei-kútnál észlelte 1963. V. 16-án. Találkoztam csúszkával Öcsnél a Nagy-tónál és az erdőben, Pulán kertekben, Padragkútnál a sziklás völgy bükkösében, az Agár-tető mindkét oldalán.

106. Erdei fakusz (*Certhia familiaris*) – Egy példányt figyelt meg Pula alatt az Eger-pataknál 1973. X. 7-én.

107. Rövidkarmú fakusz (*Certhia brachydactyla*) – Mutatkozott az öcsi Nagy-tónál (1973. X. 6.), a „Vese-folyónál” (1973. X. 9.) énekét hallottam a „Bondorói-útnál” (1974. IV. 28.).

108. Hajnalmadár (*Tichodroma muraria*) – Csabrendeken a kastély falán észlelték 1916. I. 13-án (CHERNEL) és 1928. II. 24-én (BARCZA). Láttam Sümegen a vár falán (1952. X. 12.), és ugyanitt észlelték még KISS (1959. XI. –) és ZIEGNER (1962. X. 14.).

109. Ökörszem (*Troglodytes troglodytes*) – Költési időben a Sümeg feletti hegy bükkösében találkoztam ökörszemm (1 + 1) 1975. V. 17-én. Októberben Pula alatt az Eger-pataknál, Taliándörög felett, a „Vese-folyónál” 1973. X. 9-én énekelt is.

110. Léprigó (*Turdus viscivorus*) – SZIJJ (1955) Szentgálnál homoki tölgyesen és a környező réten élénk mozgását észlelte egyesével vagy kisebb csapatokban 1952. VII. 7-én. A lőtt tojóban fejlett petefészket talált. Nyilván, ha télen rendszeresebben jártam volna a Déli-Bakonyt, több adatot lenne, így csak az Agár-tető sáskái oldaláról 1973. IX. 3-ról van egy adatom.

111. Fenyőrigó (*Turdus pilaris*) – BARTHOS (1905) feltételezi költését, mivel KÜLLEY Gógánfán 1904. VI. 15-én lőtt egy példányt. KÜLLEY-nek van még egy kései adata: 1907. V. 13. (1 db), de általában III. végén van IV-ben jelzi tavaszi távozását (7 adat). 1960. IV. 4-én a Gyepükaján előtti vizes réten (5–6) és Csabrendek bokros részén (6–8) figyeltem meg, a gyepükajáni romnál pedig 1973. X. 6-án (1).

112. Énekes rigó (*Turdus philomelos*) – KÜLLEY 6 adata közül a legkorábbi érkezés 1906. III. 2. Nekem 8 megfigyelésem van a Déli-Bakonyból (Bondoró-bükkös, Öcs-erdő, az Agár-tető mindkét oldalán, Úrkút, a Sümeg feletti hegy bükkösében, Padragkút felett a sziklás-bükkös völgyben) és 1 a Somló-hegyről, ahol a Séd-forrás körül 5–6 mozgott 1972. IX. 24-én. A bakonyi megfigyelések havi megoszlása: IV: 1, V: 5, VI: 1, X: 1.

113. Szőlőrigó (*Turdus iliacus*) – Úrkút felett a Csollányos völgyben 1973. X. 6-án egy sebes reptű, hegyes szárnyú kis rigó vágódott el előttem.

114. Örvös rigó (*Turdus torquatus*) – Gógánfa, 1906. IV. 4., 1907. IV. 18. (KÜLLEY).

115. Fekete rigó (*Turdus merula*) – KÜLLEY csak 1907–1908 teléről jelzi áttelelését. Megfigyeléseim havi megoszlása: IV. 3, V. 9, VIII. 1, IX. 4. Az öcsi Nagy-tó rekettyéin 1970. IV. 22-én 3 ♂ ♂ kergetődött, de itt többször láttam fekete rigót, megfigyeltem továbbá az Agár-tető mindkét oldalán, a Bondorón, a Halimba feletti erdőben, a Sümegi hegyen és annak csabrendeki oldalán, a szentgáli tisztásban, a Somló-hegyen a platón és a szőlőkben.

116. Kövirigó (*Monticola saxatilis*) – Sümeg-Vár, 1954. VI. 10. (1), Sümeg-Kőfejtő, 1966. VIII. 9. (2 + 3, E. J. PICHLER).

117. Hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) – Gógánfai érkezési adata. 1912. IV. 23. (KÜLLEY). A Déli-Bakonyban 4 ízben, de csak IV–V. hónapokban találok hantmadárral a kopárosokon, Zalahaláp, 1964. IV. 12., Öcs-temető, 1970. IV. 22., Taliándörögd: Mál-hegy, 1973. V. 6., Csabrendek kőfejtő 1975. V. 17.

118. Cigánycsuk (*Saxicola torquata*) – 8 megfigyelésem csik a Déli-Bakonyra és 4 a Bakonyaljára. A legkésőbbi 1973. X. 6., amikor Kislődnél, Szentimrefalvánál és a gyepükajáni romnál láttam. Megfigyeléseim havi megoszlása: IV. 2, V. 4, VI. 2, IX. 1, X. 3. Megfigyelési pontjaim: Öcs (fenyőültetvény és a Büdös-tó körüli bokros), Sáska (kopáros), Városlőd (földek), Kislőd (földek), Szentimrefalva (földek), Gyepükaján (kopáros), Nemesahany (vizenyős rét).

119. Rozsdás csuk (*Saxicola rubetra*) – Nemesahanyál a Kigyóspataknál 1975. IV. 22-én végzett megfigyelésem nem volt elég biztos.

120. Fülemlüle (*Luscinia megarhynchos*) – Érkezését az érzéket jelentette Ajkáról és Padragkútról, a legkorábbi: Ajka 1912. IV. 9. KÜLLEY legkorábban Gógánfán 1908. IV. 14-én látta. Megfigyeléseim a IV–V. hónapokra esnek, (Bondoró, Öcs, Pula, Monostorapáti, Halimba, Padragkút, Sümeg, Deákipuszta, Gyepükaján). Legkorábbi: Öcs (Kinder-tó, temető, erdő) és Pula (földek közti sövény), 1970. IV. 22.

121. Vörösbegy (*Erithacus rubecula*) – Rendszeresség hiányának tudom be, hogy megfigyelésem közül csak 1 X-i, a többi IV–VI-i. Legtöbb éneket a Sümeg feletti bükkös-gyertyánosban hallottam (1960. IV. 4., 7 ének), az Öcs feletti vegyes erdőben (1970. IV. 22., 6), a Padragkút feletti bükkös völgyben (1975. VI. 21., 4–5 + egy etet). De nemcsak erdőben és erdőszéleken hallhatjuk énekét, Csabrendeken a faluszelei bozótban (1975. VI. 22.) is.

122. Berki tücsökmadár (*Locustella fluviatilis*) – A Nemesahany alatti égeresben 1975. VI. 22-én egy szólt.

123. Nádi tücsökmadár (*Locustella luscinoides*) – A monostorapáti halastavon 1971. V. 23-án, sárosfőpusztai halastavon 1975. VI. 22-én szólt egy-egy.

124. Nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*) – KÜLLEY legkorábbi érkezési adata Gógánfáról 1913. IV. 7. A monostorapáti halastavon IV–V-ben 4 ízben találok nádirigóval, legtöbbször (15–20 x 1) 1971. V. 23-án, de volt, hogy csak egy szólt (1974. IV. 28.). Ugyancsak egyet hallottam 1975. VI. 21-én az öcsi Nagy-tavon. A sárosfőpusztai halastavon ellenben 1975. VI. 22-én 7–8 x 1 énekel.

125. Cserregő nádiposzáta (*Acrocephalus scirpaceus*) – Sárosfőpuszta halastó, 1975. VI. 22. (1).

126. Énekes nádiposzáta (*Acrocephalus palustris*) – Monostorapáti 1971. V. 21. (búzaszáron énekel), ugyanezen a napon az Eger-patak partján Hegyesd előtt is. Nemesahanyánál a Kigyóspatak menti csalán között 1975. VI. 22. (1 + 1).

127. Foltos nádiposzáta (*Acrocephalus schoenobaenus*) – A monostorapáti halastavon 1971. V. 23. (5–6 x 1), Gógánfánál a Marcal mentén 1973. V. 4. (1), Sárosfőpuszta halastó (1975. VI. 22. (1 + 2)).

128. Geze (*Hippolais icterina*) – Hegyesd bejáratánál az Eger-pataknál 1974. V. 25. (2).

129. Barátposzáta (*Sylvia actricapilla*) – KÜLLEY Gógánfánál legkorábban 1908 és 1912. IV. 22-én jelzi érkezését, ami viszonylag kései. 22 megfigyelésem IV–VII. hónapokból származik, csupán a Somló-hegyen láttam egyet 1972. IX. 24-én. Mutakozott az Agár-tető mindkét oldalán, a Sümeg feletti erdőben, a Halimba és Taliándörögd közti erdőben, a Bondorón, az öcsi Nagy-tónál, Padragkút felett, Káptalanfánál, Nemesahanyánál, Sárosfőpusztánál, a bükkösöktől a bozótosokig és a faluszólig.

130. Karvaly poszáta (*Sylvia nisoria*) – A parazitológusok gyűjtöttek Szentgálról 1952. VII-ben. SZABÓ (1973) említi Sárcsi-kútról 1973. V. 14-ről, magam a monostorapáti halastó oldalán fekvő bokrok között találtam meg 1971. V. 23-án.

131. Mezei poszáta (*Sylvia communis*) – Megfigyeléseim: A Bondoró platóján fekvő „Nagy-tó”, 1969. V. 15. (1 + 1), Öcs alatt a „Kinder-tónál”, 1970. IV. 22. (1 + 1), Öcs: Nagy-tó, 1975. VI. 21. (1), Monostorapáti, (földek), 1971. V. 23. (4 x 1), Taliándörögd felett, 1973. V. 6. (1), Sáska (kopáros), 1973. V. 25. (1), Nemesahany (rét), 1975. VI. 22. (3 x 1).

132. Kis poszáta (*Sylvia curruca*) – KÜLLEY két adatot közöl Gógánfáról: 1912. IV. 10., 1913. IV. 20. Megfigyeléseim: monostorapáti, halastó 1970. IV. 23. (1), Agár-tető (sáskai oldal), 1973. V. 25. (1), „Bondorói-út”, 1974. IV. 28. (1), Öcs: Nagy-tó 1970. IV. 22. (2 x 1 + 2, a temető mellett vezető útnál 2 x 1), Bondoró-plató 1969. V. 15. (1), Halimba (falu bokros + erdő) 1973. V. 6. (5 x 1), Gyepükaján (rom) 1973. V. 4. (1).

133. Fitisz füzike (*Phylloscopus trochilus*) – Sümeg, Fehér-kövek. 1960. IV. 4. (1), Öcs: Nagy-tó 1970. IV. 22. (ének).

134. Csilpcsalp füzike (*Phylloscopus collybita*) – 21 megfigyelésem a Somló-hegyet (1972. IX. 24., 4 x 1) és Gyepükaján „Meleg-tavat” (1973. V. 4.) kivéve a Déli-Bakonyra vonatkoznak. Sáskától Bándig, bükkösöktől a bozótosokig mindig halljuk jellegzetes hangját. Legkorábbi adatom: Sümeg, Fehér-kövek, 1 1960. IV. 4., kései adatom: Taliándörögd felett, 1973. X. 9., Öcs, Nagy-tó, 1973. X. 7.

135. Sisegő füzike (*Phylloscopus sibilatrix*) – Korai észlelésem: Öcs (erdő), 1970. IV. 22. (1), „Bondorói út”, 1974. IV. 28. (7 x 1). Sokat hallottam a sümegi hegy gyertyánosában bükkösében, 1975. V. 17. (16 x 1) és a „Bondorói-útnál”

valamint a „Vese-folyónál” 1973. V. 8. (8–10 x 1). Bükkösökben találkoztam sisegő füzikevel a Bondorón, a Padragkút feletti sziklás völgyben, tölgyesekben (részben akácokban is): Bondoró, Őcs, Gyepükaján, Halimba, Taliándörögd, Sáska, Agár-tető stb.

136. Királyka (*Regulus regulus*) – A taliándörögdi temetőben, a Ráskói-pusztán és a „Vese-folyó” vizválasztóján 1973. X. 9-én mozogtak fenyőkön.

137. Szürke légykapó (*Muscicapa striata*) – KÜLLEY Gógánfán 1908–1913 között figyelte meg tavaszi érkezését, legkorábban 1911. IV. 21-én. Magam vizsgálataimat légykapóban szegény években végeztem, így elterjedéséről reális képet nem kaphattam. Mindössze két megfigyelésem volt: Sümeg, 1965. VII. 10. (1), Nagyvásony (a Kab-hegy oldalán a bokrosban), 1974. VIII. 30. (2).

138. Örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) – SZABÓ (1973) megtalálta a Sárcsi-kútnál, 1963. V. 15-én, magam a „Bondorói-úton” 1974. IV. 28-án 4 hímrel találkoztam.

139. Kis légykapó (*Ficedula parva*) – Biztos előfordulási adatom nincs, de valószínű, hogy Sümeg felett a bükkösben három helyen kis légykapó szólt 1975. V. 17-én.

140. Réti pityer (*Anthus pratensis*) – 1973 őszén két ízben találkoztam réti pityerrel a Déli-Bakonyban: X. 7-én a „Kinder-tavon” (1) és X. 9-én Taliándörögd határában.

141. Erdei pityer (*Anthus trivialis*) – SZABÓ gyűjtötte Sárcsi-kútnál 1963. V. 16-án. Magam a Bondoró nyiladékaiban 1969. V. 15-én észleltem, majd a monostorapáti halastónál 1972. VI. 2-án (1), az öcsi Nagy-tónál 1975. VI. 21-én, továbbá Gyepükajánál a „Meleg-tónál” (1973. V. 4. (1)).

142. Barázdabillegető (*Motacilla alba*) – A Déli-Bakonyból Ajkáról három, Padragról (akkor még Csékkút és Padrag külön községek voltak) egy érkezési adat futott be, a legkorábbi Ajka, 1910. II. 27. A Bakonyjáról 2 adat Zalaerdődől és egy Somlóvásárhelyről. A legkorábbi: Zalaerdőd, 1908. II. 20. KÜLLEY Gógánfán 1906–1913 között minden évben feljegyezte érkezését, legkorábban 1907 és 1908. II. 20-án. HERTELENDY írja, hogy Nyirádnál még hó borította 1942. III-ban a földeket, amikor a barázdabillegető megérkezett. A barázdabillegető mozog a hegyi patatoknál, pl. Pula alatt az Eger-pataknál 1970. IV. 22. (1), a halastavaknál pl. Monostorapáti, 1971. V. 23. (1), 1975. V. 15. (1), Sárosfőpuszta, 1975. VI. 22. (juv + 1), a hegyi tavaknál, pl. Őcs Nagy-tó, 1970. IV. 22. (1), 1973. V. 24. (1–2), az Agár-tetőn Sáska felett pocolyánál 1973. V. 25. (1). De mozog a kopárosokon is, pl. Sümeg Vár-hegy, 1960. IV. 4. (1 + 1), 1972. IX. 23. (1). Zalaerdődön a kavicsbányában 1967. IV. 14., Taliándörögdnél a romon 1973. X. 9. (1), láttam még a meglévő Meleg-tónál Gyepükajánon 1960. IV. 4. (♂♀), vagy műúton és emberi településen pl. Kislőd, 1973. X. 8. (1).

143. Hegyi billegető (*Motacilla cinerea*) – CHERNEL (1921) szerint Csabrendeken 1919/20 telén rendszeresen járt az etetőre. További adatok: Padrag, 1908. III. 6. (erdészet), Gógánfa, 1909. III. 11. (KÜLLEY) 1973-ban figyeltem meg őszi mozgását, mégpedig Pula alatt az Eger-pataknál 1973. X. 7. (1), a Ráskói-pataknál, 1973. X. 9. és ugyanezen a napon a „Vese-folyónál” is (1 + 1).

144. Sárga billegető (*Motacilla flava*) – KÜLLEY Gógánfán 1909. III. 6-án figyelte meg legkorábban. 1970. IV. 23-án a monostorapáti halastónál láttam egyet.

145. Nagy őrgébics (*Lanius excubitor*) – FEKETE Ajka határában 1930 előtt többször látta, utána csak 1933. IX. 25-

én (1). 1973. X. 6-án egy-egy példányt figyeltem meg Kislőd határában és a Űrkút előtti tanyánál.

146. Kis őrgébics (*Lanius minor*) – A terep általában nem kedvez a fajnak. KÜLLEY Gógánfán 1906–1913 között évente megfigyelte érkezését, legkorábban 1906 és 1908. IV. 27-én. Egyet-egyét én is láttam Sümegnél 1967. VI. 23-án, valamint a Kab-hegynek Nagyvásony felé eső oldalán a földek között 1971. VIII. 30-án.

147. Vörösfejű gébics (*Lanius senator*) – CHERNEL (1894) szerint 1882-ben Csabrendeknél észlelték. KÜLLEY is két adatát adja meg Gógánfáról: 1909. V. 10., 1912. V. 2.

148. Tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) – KÜLLEY Gógánfán legkorábban 1906 és 1909. IV. 26-án észlelte, legtöbb adata május elejei. 15 adatom V–VII-i. Legkorábban Monostorapáti határában a „Vese-folyó” völgyében láttam 1973. V. 8-án (♂). Ahol bokrosokat talál, legyen az erdőnyiladék (pl. Sáska felett az Agár-tető útján 1973. V. 25., ♂) vagy nyílt terep, pl. a Bondoró platóján vagy az öcsi Nagy-tónál mindenfelé találkozhatunk tövisszúróval. A Bakonyján is, pl. sárosfőpusztai halastó, Nemesahany (rétek), stb.

149. Seregély (*Sturnus vulgaris*) – Padragról és Gógánfáról sok érkezési adattal rendelkezünk, de nem említik áttelelését. Megfigyeléseim havi megoszlása: III. 2., IV. 9, VI. 6, IX. 5, X. 1 megfigyelés, tehát nem elég reális ahhoz, hogy a seregély déli-bakonyi és bakonyaljai mozgásairól képet tudjak adni, hiszen legkorábban is csak 1974. III. 26-án láttam Szentgálnál (1–2) és Márkónál (20–25), legkésőbb pedig Tüskevárnál 1973. X. 8. (80–100). Hasonló nagyságú csapatokat még Sümegnél 1972. IX. 23-án és az öcsi Nagy-tónál 1975. VI. 21-én észleltem. Ez elég korai gyülekezésre mutat. Minden terepen előfordul, főleg tölgyesekben költ, de találkoztam seregéllyel bükkösben is, pl. a Sümegi-hegyen 1975. V. 17-én, Padragkútnál és sziklás völgyben 1975. VI. 21-én. A községekben is előfordul, mint Sáska, Kapolcs, Pula, Csabrendek, Zalaagyómrő, Gógánfa, Zalaerdőd stb. Szívesen táplálkozik a földeken, pl. Sáska-Zalahaláp, 1964. IV. 12., szántáson 20–25, Pula, Monostorapáti stb. Ugyanígy a viszonyos réteken (Kinder-tó), Somlóvásárhely, Nemesahany stb.)

150. Csonttollú (*Bombycilla garrulus*) – GALLÓ 1930. II. 2-án figyelte meg Zalahalápon, EICHINGER 1932. XI. 27-én Sümegen és Csabrendeken (5–5). MAGYAR 1932. XII. 4-én Deáki-pusztán (10–12) és XII. 24-én az Agár-tetőn HERTELENDY (10–12) ugyanő Nyirád–Dobospusztán 1933. III. 19-én (25) és 1942. III. 22-én (15) látta.

151. Házi veréb (*Passer domesticus*) – Lakott helyeken mindenfelé él. Már kissé kiesik vizsgált területünkől Simaság, ahol egy fán 4 szövőmadárszerű szép fészket fényképezhetette FRECH' MIKLÓS 1971. II. 19-én. Zalahalápon 1969. V. 18-án cserebogarakra vadászott. Már a XVIII. sz-ból maradtak fenn rendelkezések Sümegen, melyekben írtását rendelték el (Darnay Rajniss).

152. Mezei veréb (*Passer montanus*) – A Déli-Bakonyban és Bakonyján a sövényekben sokfelé megfigyeltem. Fészkel köfajtókban is pl. Sümeg, vagy romokon, pl. Gyepükaján, Taliándörögd, Sáska (erdőben rejtett rom). Szívesen megfordul pocolyáknál (pl. Zalahaláp), erdei pocolyáknál (pl. a sümegi-hegyen), az öcsi Nagy-tónál vagy a halastavaknál, pl. Monostorapáti, Sárosfőpuszta. Padragkút felett a sziklás völgy bükkösében 1973. X. 7-én többfelé zsinatoltak.

153. Meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*) – A Sümeg feletti bükkösben 1975. V. 17-én 4–5 + szólt. Leszálltak a erdei pocolyához is.

154. Zöldike (*Carduelis chloris*) – A nyílt terepen mindenütt találok zöldikével, de erdőkben is pl. Sümeg bükkösében (1960. IV. 4., 1975. V. 17.), a szentgáli-völgyben (1974. VIII. 30.), a gyepükajáni „Meleg-tónál” (1973. V. 4.), már nyíltabb terepen az öcsi Nagy-tónál (1970. IV. 22., 1975. VI. 21.), nyíladékban a „Vese-folyó” erdejében (1973. V. 8.). Megfigyelésem havi megoszlása: IV: 12, V: 7, VI: 1, VIII: 1, IX: 1, X: 2 megfigyelés.

155. Tengelic (*Carduelis carduelis*) – Amit a zöldikéről mondtam még inkább áll a tengelicre, amely községekben is költ (Monostorapáti, Sáska, Taliándörögd, Halimba, Ajka, Kislód, Nemeshány stb.) Teljesen kopár területen is megfordul (Sümeg: Vár-hegy), és az erdőben is („Bondorói-út”) vagy az öcsi Nagy-tónál, de 8–10-es csapatánál nagyobb nem láttam. (Öcs Nagy-tó, 1973. X. 7.). Megfigyeléseim havi megoszlása IV: 4, V: 10, VI: 4, VII: 1, IX: 3, X: 7.

156. Csíz (*Carduelis spinus*) – Öcs: Nagy-tó, 1973. X. 7. (szólt), Pula (Eger-patak égeres), dettó (szólt), Ráskói-pusztas égeres (1973. X. 9.), (szólt + 1), Monostorapáti: Vese-folyó égerese, dettó (1).

157. Kenderike (*Carduelis cannabina*) – Találok a községekben kenderikével (Hetyefő, Zalaerdőd, Monostorapáti, Úrkút-tanya), kopárosokon (Halimba, Öcs, Monostorapáti a halastó oldalában, Hegyesd és Zalahaláp között). Az öcsi Nagy-tó kiszáradt medrében 1973. X. 7-én 20–25 db szedegetett. Mutatkozik a földek között (Taliándörögd, Monostorapáti) és a szőlőkben (Sümeg, Somlóhegy). Megfigyeléseim havi megoszlása: IV: 5, V: 4, IX: 1, X: 2.

158. Csicsörke (*Serinus serinus*) – A lakott helyek madara (Sümeg, Taliándörögd, Monostorapáti, Kapolcs, Nagyvázsöny, Csabrendek, Zalaerdőd, Káptalanfa, Sárosfőpuszta). Legnépesebb csapatát (5–6) az öcsi temetőben 1970. IV. 22-én láttam. Sümeg határában a szőlőkben is találok csicsörkével 1975. V. 17-én. Legközelebb lakott helytől távol Taliándörögnél a patak partján 1973. X. 9-én figyeltem meg (1).

159. Erdei pinta (*Fringilla coelebs*) – Az erdei pinta nem válogat az erdők állományában, sem korábban, láttam ültetvényekben és öreg bükkösben is (Sümeg-hegy, Bondoró, Pokollik, Padragkút, sziklás völgy). Megfordult az egykori gyepükajáni Meleg-tó és az öcsi Nagy-tó mellett. A véletlennek tudom be, hogy hiányoznak adataim az őszi csapatos vonulásról.

160. Citromsármány (*Emberiza citrinella*) – Ahol kissé nyíltabb a terep, még ha nyíladék is, találok citromsármánnyal pl. az öcsi Nagy-tónál és a mögötte fekvő tószorosznál. Lejár inni a monostorapáti halastóhoz. Legnépesebb csapatát (20–25) a monostorapáti földeken 1973. X. 9-én láttam.

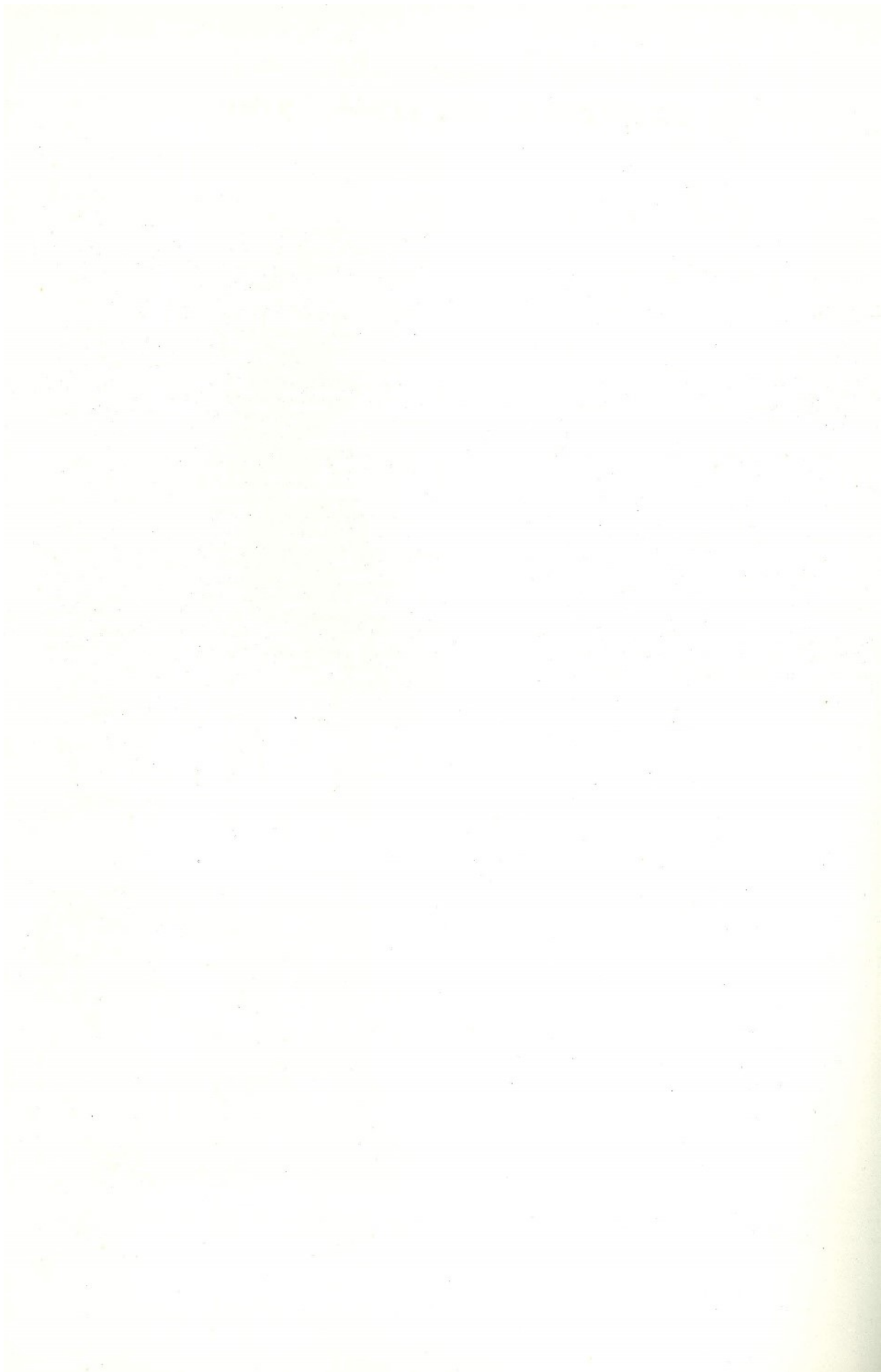
161. Sordély (*Emberiza calandra*) – Csak IV–VI. hónap között valószínűleg véletlen folytán találok a területen sordélyal, leggyakrabban a monostorapáti halastó körül (1970. IV. 23., 1972. VI. 2., 1973. V. 6., 1974. IV. 28.). Megfigyeltem vízenyós réten Sáska mellett (1973. V. 25.) és kopároson is (Sáska-Zalahaláp, 1964. IV. 12., 1973. V. 25.). Megtaláltam továbbá Sümeg, Zalagyömrő, Zalaerdőd és Ukk határában is.

162. Nádi sármány (*Emberiza schoeniclus*) – Területünk mindkét halastaván megtaláltam: Monostorapáti, 1971. V. 23., 1978. XI. 16. (1–1), Sárosfőpuszta, 1975. VI. 22. (1 + fam.).

***

A Déli-Bakonyból és a Bakonyaljáról eddig 108 fajt sikerült kimutatnom, melyek közül a fekete harkály és a léprigó emelhető ki. További 54 faj csatlakozik ehhez az irodalomból és a nem elég biztos meghatározásaimból, valamint adat-szolgáltatóktól. Ezért munkámban 162 faj szerepel, ami jól bizonyítja azt, hogy a Déli-Bakony madárvilága további rendszeres kutatásra szorul.

FRAGMENTE ZUR ORNIS DES SÜDLICHEN-BAKONY-GEBIRGES
UND SEINEN WESTLICHEN AUSLÄUFER

Der Südliche-Bakony läuft westlich parallel mit dem Balaton-Hochland. Er ist durch das Tal, in welchem die Landstrasse zwischen Veszprém und Tapolca läuft, getrennt. Die Vogelwelt der beiden Gebiete ist ziemlich gleich, doch durch den Umstand, dass der Südliche-Bakony durch weite Ödlände charakterisiert ist und die Buchenwälder weniger ausgedehnt sind, seine südlichen und südöstlichen Hänge der Sonne nicht so ausgesetzt sind wie am Balaton-Hochland und im Keszthelyer-Gebirge mit Blumeneschen und Perückensträuchern, unterscheiden sie sich doch, aber noch auffallender vom nördlichen Hoch-Bakony, von welchem das Tal der Landstrasse Graz-Budapest sie trennt. Zum Südlichen-Bakony-Gebirge gehört eigentlich auch der Kleine-Bakony mit seinen Heidekraut und Birken-Beständen, aber dieses wurde schon in einer früheren Studie behandelt.

Die Vogelwelt des Südlichen- und Hoch-Bakony-Gebirges, wo die höchste Spitze der Körös-hegy (713 m) liegt, ist trotzdem verschieden.

An Wasser ist der Südliche-Bakony ärmer, die Wassergräber trocknen im Frühling bald aus, die Teiche an den Bergen sind kleiner, einen ständigen Wasserstand hat nur der Nagy-tó von Ócs mit Sphangnum-Moor. Durch die Bauxitwerke wurde seit etwa 1965 viel Wasser abgeführt und so trockneten der warme Teich von Gyepükaján sowie auch viele Quellen aus.

Das Vogelleben wurde aber reicher durch die Gründung von Fischteichen, von denen einer am südlichen Ausgang des Tales des Eger-Baches bei Monostorapáti liegt und um 1950 gebaut wurde. Mehr als 20 Jahre alter ist am Westhang bei Sárosfőpuszta der andere. Dies hat eine Bedeutung im Vogeleben, welcher sich an der westlichen Seite der Berge abspielt, der andere knüpft wieder das Gebiet mit der Balaton-Gegend enger zusammen.

Die alte Beschreibung über das südwestliche Vorland (1883) zeigt, dass schon zur Jahrhundertwende die Meliorationen die Gegend veränderten.

Ornithologisch wurde das Gebiet kaum erforscht. In der Literatur, einschliessend der Jagdliteratur, finden wir nur sporadische Daten, die man gelegentlich nur mit Vorbehalt benützen darf.

Ich selber konnte auch nicht mit solcher Regelmässigkeit dieses, wie die Balaton-Gegend, besuchen, darum plante ich ursprünglich, meine Daten nur anderen zu übergeben. Durch Jahre hindurch sind aber ziemlich viele Beobachtungen zusammengekommen und auch die Forschungsmöglichkeiten des Bakonyer Naturwissenschaftlichen Museums änderten sich. Darum entschloss ich mich, sie als Fragmente doch zu veröffentlichen.

Seit 1960 konnte ich 108 Arten beobachten und dazu kommen noch 54 von anderen festgestellte oder ich war nicht ganz sicher in der eigenen Arbeit. Die Vogelwelt entspricht der Mitteleuropäischen, es sind einerseits nur Schwarzspecht, Misteldrossel und Hohлтаube, andererseits Steinrötel, Bienenfresser usw. hervorzuheben. Interessant ist auch, dass Gänsegeier wiederholt am südlichen Ödland erschienen sind und, dass Gänse vom Balaton regelmässig zur Nahrungssuche die Wiesen des Marcal-Flusses im westlichen Vorland besuchen. Doch um im Vogelleben Regelmässigkeiten zu behaupten, genügen diese Untersuchungen nicht, die künftige Forschung wäre erwünscht.

A szerző címe (Anschrift des Verfassers): DR. KEVE András
H-1053 Budapest
Veres Pálné u. 9.

